

Інформаційна довідка щодо європейської моделі спорту*

***Анотація.** В інформаційній довідці висвітлено ключові аспекти Європейської моделі спорту, яка передбачає автономію організацій, пірамідальну структуру управління та функціонування єдиної федерації для кожного виду спорту. Стисло викладено результати аналізу законодавчого регулювання спортивної діяльності на прикладі Іспанії з урахуванням інтеграції європейської моделі спорту.*

***Ключові слова:** спорт, Європейський Союз, спортивні федерації, спортивні клуби, дитячі спортивні школи, Біла книга про спорт, європейська модель спорту, фінансування спорту, антидопінгова політика, автономія спортивних організацій.*

Вступ.

Розвиток спорту в державах-членах Європейського Союзу (далі – ЄС) відзначається історичними традиціями та спільністю підходів до правового регулювання. Регулювання сфери спорту в кожній державі-члені ЄС здійснюється на рівні законів та інших нормативно-правих актів, прийнятих з урахуванням політики ЄС у цій сфері, і відображає національні традиції, рівень державного втручання тощо.

Основна частина.

Документи ЄС у сфері спорту.

В ЄС одним із перших фундаментальних стратегічних документів у сфері спорту стала Біла книга про спорт¹ (далі – Біла книга), яку розробила Європейська Комісія (далі – ЄК) у співпраці із зацікавленими сторонами з питань, що становлять суспільний інтерес, і представила у 2007 році.

Зазначена ініціатива характеризується тим, що ЄК вперше комплексно розглянула питання, пов'язані зі спортом, і визначила мету – надання стратегічних орієнтирів щодо ролі спорту в Європі, заохочення обговорення конкретних проблем цієї сфери, визначення пріоритетів спортивної політики ЄС, обізнаність громадськості про потреби та особливості цього сектору, інтеграція спорту в загальну політику ЄС.

Як зазначено в Білій книзі, спорт – це зростаюче соціальне та економічне явище, яке робить важливий внесок у досягнення стратегічних цілей ЄС щодо солідарності та процвітання. Олімпійський ідеал розвитку спорту для сприяння миру та взаєморозумінню між націями й культурами, а також для виховання молоді народився в Європі і підтримується Міжнародним олімпійським комітетом та Європейськими олімпійськими комітетами.

Біла книга також зосереджується на суспільній ролі спорту, його соціальному та економічному вимірі, організації спорту в Європі.

¹ White Paper - White Paper on Sport / COM/2007/0391. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:l35010>

У Білій книзі ЄК визначено два основних аспекти специфіки спорту (Рис. 2):

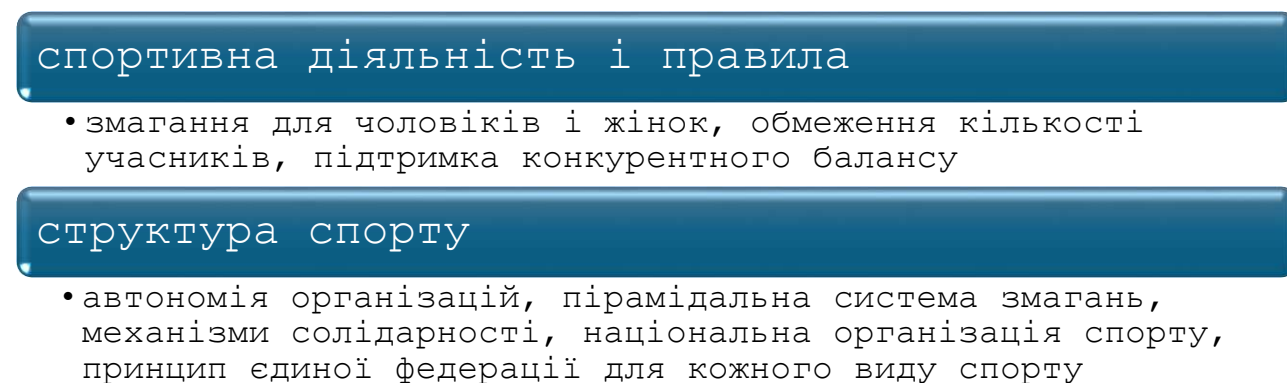

Рис. 2.

Лісабонським договором про внесення змін до Договору про Європейський Союз і Договору про заснування Європейського Співтовариства, підписаним у Лісабоні 13 грудня 2007 року², до сфер підтримуючої компетенції ЄС (втручання з метою підтримки, координування або доповнення заходів держав-членів) було віднесено, зокрема спорт. Таким чином, Консолідована версія Договору про функціонування Європейського Союзу доповнилася новими положенням. Так, сфера спорту стала спільною для ЄС (стаття 4) і, враховуючи особливу природу спорту, його структури, засновані на добровільній діяльності, соціальну та освітню функцію спорту, Союз сприятиме популяризації питань європейського спорту (стаття 165).

Європейська модель спорту.

До середини 1980-х років у Європі розвивалися *дві моделі спорту* (Рис. 3):

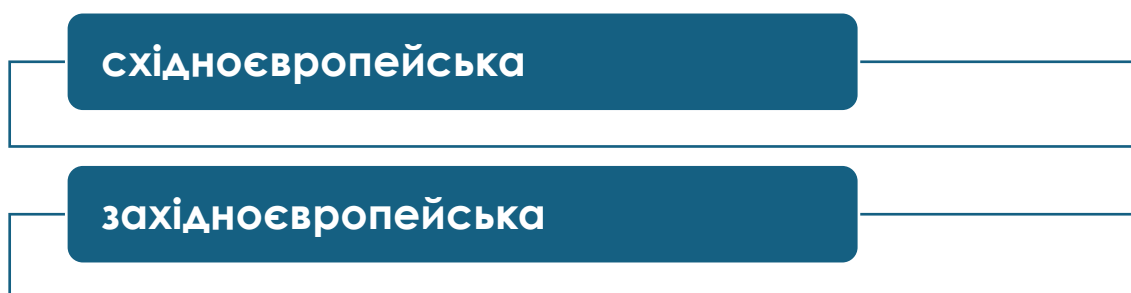

Рис. 3.

Східноєвропейська модель спорту була своєрідним інструментом ідеологічної пропаганди, а західноєвропейська – такою, що поєднувала державні та приватні ініціативи. У той час у державах західної Європи розвиток спорту

² Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>

відбувався паралельно з поширенням громадського телебачення, що сприяло його популяризації. У північній Європі спорт функціонував переважно без державного втручання, тоді як у південній – держава відігравала регулюючу роль.

Варто зазначити, що нині єдина для всіх держав-членів європейська спортивна модель є важливою основою організації спорту в Європі. Зазначена модель базується на автономній, демократичній основі з урахуванням територіального принципу з пірамідальною структурою, охоплює всі рівні спорту – від масового до елітного, передбачає як клубні, так і національні командні змагання і встановлює чіткі та прозорі механізми фінансової підтримки тощо.

У державах-членах ЄС основою спортивної системи традиційно є національні федерації, які є керівними в різних видах спорту. Як правило, лише одна спортивна федерація з певного виду спорту від держави входить до складу європейських федерацій та міжнародних спортивних об'єднань. Структура цієї системи нагадує піраміду з чіткою ієрархією (Рис.4):

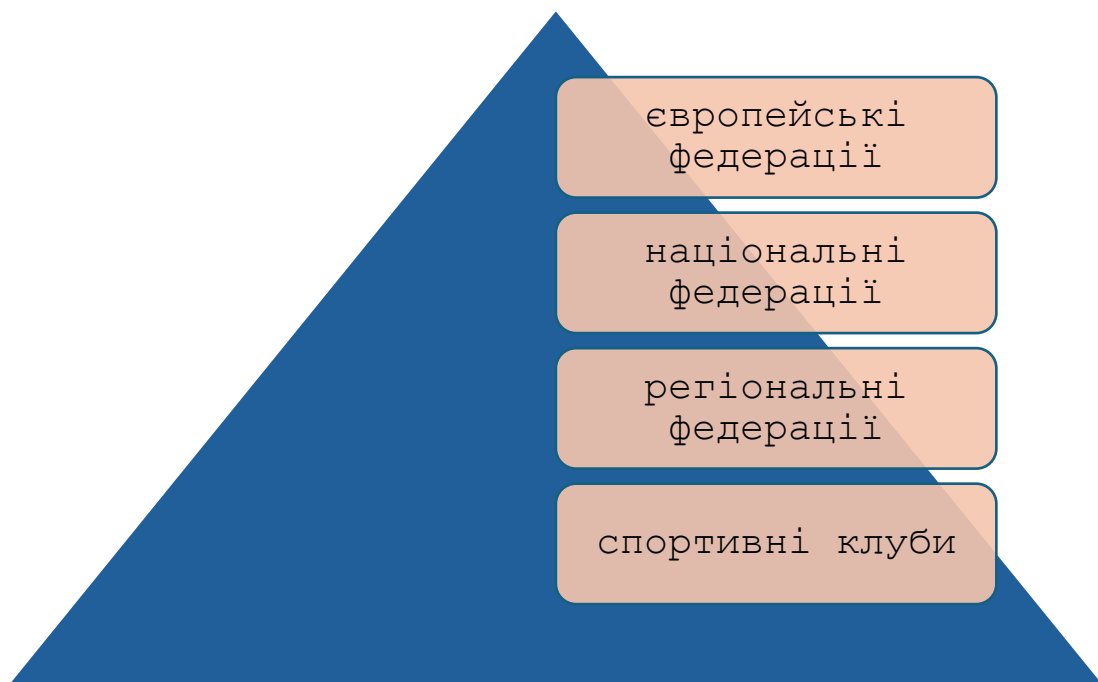

Рис. 4. Європейська модель спорту.

Спортивні клуби. Клуби є фундаментом спортивної системи, метою їх діяльності є надання можливості кожному займатися спортом на місцевому рівні та підтримання концепції «спорт для всіх». Спортивні клуби відіграють ключову роль у вихованні молодих талантів. Особливу значущість на цьому рівні має волонтерська діяльність. Наприклад, у Португалії нараховується близько 70000 тренерів, які надають безоплатні послуги, і 40000 волонтерів, які входять до складу правлінь і комітетів спортивних організацій.

Регіональні федерації. Наступний рівень піраміди складають регіональні федерації, до яких входять спортивні клуби. Завданням регіональних федерацій є організація регіональних чемпіонатів та координація розвитку спорту в межах свого регіону. У деяких державах, наприклад у Німеччині, діють «парасолькові» організації регіонального рівня, що об'єднують усі клуби в певному регіоні та сприяють їх розвитку.

Національні федерації. Національні федерації здійснюють координацію діяльності регіональних федерацій у межах держави і встановлюють єдині стандарти. У державах-членах ЄС функціонує лише одна національна федерація з кожного виду спорту, що забезпечує їм монопольне становище. Наприклад, функціонує лише одна національна футбольна федерація, яка має виключне право на організацію офіційних турнірів. У деяких державах діяльність національних федерацій регулюється на законодавчому рівні.

Європейські федерації. На верхівці ієрархії знаходяться європейські федерації, які організовані за принципом національних федерацій. До складу європейських федерацій з кожного виду спорту входять по одній національній федерації від держави. За правилами європейських федерацій, забороняється участь клубів у змаганнях, що не мають їх схвалення. За порушення цих правил до порушників застосовуються санкції. Таким чином європейські федерації здійснюють контроль за спортивними процесами на міжнародному рівні і зберігають свою впливовість.

Європейська модель спорту є ціннісно-орієнтованою і враховує специфіку спорту, що базується на фундаментальних соціальних освітніх та культурних цінностях (етиці, чесній грі, повазі, солідарності, доброчесності, волонтерстві, повазі до прав людини, інноваційності та сталості), сприяє реалізації державної політики на національному, європейському та глобальному рівнях, толерує добробут, здоров'я, захист навколишнього середовища, гендерну рівність та соціальну згуртованість.

Зазначена модель окреслює чітку систему фінансування сфер спорту і передбачає «фінансову солідарність» – окрім державного фінансування спорт утримується приватними партнерами, а доходи, отримані від заходів та діяльності на рівні «високого спорту», реінвестуються на нижчих рівнях. Такий підхід дозволяє відбуватися менш прибутковим або неприбутковим змаганням (часто, наприклад юнацьким).

Принцип функціонування однієї національної федерації на один вид спорту, яка визнається державними органами влади, відіграє фундаментальну роль у: встановленні спортивних правил і норм; стандартів спортивних споруд та спортивного обладнання; забезпеченні розвитку молодих спортсменів; організації навчання спортивних суддів; управлінні змаганнями шляхом координації спортивного календаря; забезпеченні чесності змагань, доброчесності та охорони здоров'я і безпеки для всіх спортсменів, зокрема щодо запобігання маніпуляцій на змаганнях та вживання допінгу; залученні всіх відповідних зацікавлених організацій гравців, клубів, ліг, вболівальників тощо.

Європейська спортивна модель базується на відкритості проведення змагань, їх доступності, забезпеченні конкурентного балансу шляхом запровадження системи підвищення/пониження в класі, пріоритетності спортивних заслуг і добровільності діяльності.

Автономія спорту – надання спортивним організаціям можливості досягати спортивних цілей та приймати самостійно рішення, які найкраще відповідають інтересам розвитку виду спорту, організації та проведення спортивних змагань, запобігання політичному впливу. Така автономія забезпечує універсальність спорту, його цінностей та правил, а також чесність спортивних змагань. У цьому сенсі належне управління спортом є умовою автономії та саморегулювання спортивних організацій відповідно до принципів прозорості, підзвітності та демократії.

Радою ЄС з питань освіти, молоді, культури та спорту 14 травня 2024 року прийнято Робочий план ЄС зі спорту (2024–2027), яким визначено амбітну стратегію розвитку спорту в ЄС.

У документі виділено три ключові пріоритети: доброчесність і цінності в спорті, соціально-економічні та стійкі аспекти спорту, а також участь у спорті та фізична активність для здоров'я.

Одними з керівних цілей цього Плану є зміцнення безпеки та цілісності спорту в Європі, сприяння його стійкості, формування обґрунтованої спортивної політики. Особлива увага також приділяється збільшенню занять спортом у будь-якому віці та покращенню доступності для вразливих груп із метою забезпечення активного способу життя, яке сприяє соціальній єдності та активній громадянській позиції. Підтримка масового спорту та оздоровчої фізичної активності є ще одним ключовим пріоритетом із наголосом на волонтерстві³.

В *Іспанії*, як і в інших державах-членах ЄС, інтегрована європейська модель спорту. Так, відповідно до Закону 39/2022 від 30 грудня про спорт⁴ національні спортивні федерації є приватними некомерційними організаціями, окремими юридичними особами, метою діяльності яких є сприяння, організація, регулювання, розвиток і запровадження на всій території держави спортивних спеціальностей, перелічених у їх статутах. Дозволяється створення однієї національної федерації з кожного виду спорту.

Спортивна модальність розуміється як будь-яка форма практики фізичної та спортивної діяльності з власними структурними характеристиками, яка має традиції, визнання та автономні й національні правила. Вид спорту має одну або кілька спортивних особливостей.

Для виду спорту може існувати лише одна національна спортивна федерація.

³ 2024-2025: developments and future perspectives for sport in the European Union. URL: <https://www.sportetcitoyennete.com/en/articles-en/2024-2025-developments-and-future-perspectives-for-sport-in-the-european-union>

⁴ Ley 39/2022, de 30 de diciembre, del Deporte. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-24430>

Регіональні спортивні федерації повинні бути інтегровані у відповідні національні спортивні федерації для отримання права брати участь в офіційних спортивних заходах або змаганнях на національному або міжнародному рівнях.

Регіональні спортивні федерації можуть самостійно здійснювати на своїх відповідних територіях свою власну діяльність, пов'язану із просуванням, розвитком та організацією спортивних змагань.

Спортивні клуби, які беруть участь у професійних змаганнях на національному рівні, зобов'язані мати статус юридичної особи і організаційно-правову форму спортивного товариства з обмеженою відповідальністю (SAD). Їх діяльність регулюється спеціальними нормативно-правовими актами, зокрема Законом 10/1990, Королівським декретом 1251/1999 та Законом про компанії (Королівський законодавчий декрет 1/2010).

У державі функціонує 65 національних спортивних федерацій, 30 з яких можуть відправляти спортсменів на олімпійські змагання і зобов'язані звітувати перед Національним олімпійським комітетом Іспанії⁵.

В Іспанії існує трирівнева система управління у сфері спорту: національний, регіональний і локальний рівні.

Управління у сфері спорту на національному рівні здійснюється державними органами або посередницькими й неурядовими організаціями (Рис. 5):

Рис. 5.

Національна спортивна рада здійснює фінансування національних спортивних федерацій і Олімпійської спортивної асоціації⁶. Наприклад, у

⁵ Сайт Project Play. URL: <https://projectplay.org/world-sport-systems/spain>

⁶ Там само.

2021 році Національна спортивна рада виділила 251 млн євро на підтримку спорту та охорону здоров'я, що на 95 % більше, ніж у 2016 році.

Варто зазначити, що в Іспанії функціонують спеціальні органи у сфері антидопінгу. Так, у 2008 році Королівським указом було створено Іспанське антидопінгове агентство⁷ (далі – Агентство). Агентство об'єднали з Національною спортивною радою, голова якої став президентом Агентства. Також було реформовано систему запобігання допінгу, посилено санкції і змінено назву Агентства на Іспанське агентство з охорони здоров'я у спорті (AEPSAD)⁸.

Пізніше Закон 3/2013 був доповнений Королівським указом-законом 3/2017 від 17 лютого 2017 року, який привів антидопінгове регулювання у відповідність до нового Всесвітнього антидопінгового кодексу 2015 року та позбавив Агентство повноважень щодо охорони здоров'я у спорті, передавши їх безпосередньо до Національної спортивної ради і залишаючи Агентству лише суто антидопінгові повноваження⁹.

Державне агентство Іспанської комісії з боротьби з допінгом¹⁰ є державним органом, який забезпечує формування та реалізацію державної антидопінгової політики. До функцій Державного агентства віднесені питання щодо: запобігання шахрайству та допінгу в спорті шляхом виявлення порушень антидопінгового законодавства за допомогою програм допінг-контролю та програм допінг-розслідувань; забезпечення дотримання антидопінгових правил; застосування санкцій за порушення законодавства тощо.

Висновки.

Політика Європейського Союзу у сфері спорту характеризується послідовністю і концептуальністю у питаннях її розвитку. Одним із перших фундаментальних стратегічних документів у сфері спорту стала Біла книга про спорт, відповідно до якої визначені стратегічні орієнтири щодо ролі спорту в Європі.

Законодавче регулювання сфери спорту в державах-членах Європейського Союзу відзначається спільністю підходів, зокрема щодо запровадження єдиної європейської моделі спорту, яка є ціннісно-орієнтованою і ґрунтується на фундаментальних соціальних, освітніх та культурних цінностях, сприяє реалізації державної політики на національному, європейському та глобальному рівнях, толерує загальноєвропейські цінності.

⁷ Real Decreto 185/2008, de 8 de febrero, por el que se aprueba el Estatuto de la Agencia Estatal Antidopaje. URL: <https://www.boe.es/eli/es/rd/2008/02/08/185>

⁸ Ley Antidopaje. El Gobierno aprueba el proyecto de la nueva ley antidopaje. URL: <https://www.rtve.es/deportes/20130308/gobierno-aprueba-proyecto-nueva-leyantidopaje/614612.shtml>

⁹ Aprobado el nuevo proyecto de Ley Orgánica de lucha contra el dopaje en el deporte. URL: <https://www.europapress.es/deportes/noticia-aprobado-nuevo-proyecto-ley-organica-lucha-contradopaje-deporte-20210615185451.html>

¹⁰ Website Agencia Estatal Comisión Española para la Lucha Antidopaje en el Deporte. URL: <https://celad.educacionyfp.gob.es/agencia.html>

Європейська модель спорту передбачає «фінансову солідарність», що сприяє підтримці менш прибуткових або неприбуткових змагань, наприклад юнацьких.

Принцип функціонування однієї національної федерації з одного виду спорту в державі-члені ЄС сприяє ефективному розвитку спортивної сфери у різних видах спорту.

Автономія видів спорту найкраще відповідає інтересам їх розвитку, сприяє ефективності в організації та проведенні спортивних змагань.

На нашу думку, європейський досвід регулювання відносин у сфері спорту є своєрідним орієнтиром для України у контексті набуття членства в Європейському Союзі.

***Дослідницька служба
Верховної Ради України***

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*